

De beheersing van wormbesmettingen bij schapen op bedrijven in de praktijk

Waardevolle inzichten uit een internetenquête

Harm Ploeger (FD), Adriaan Antonis (CVI), Piet Vellema (GD), Jan Verkaik en Martien Bokma (WLR), december 2014

Universiteit Utrecht
Faculteit Diergeneeskunde

Achtergrond

De schapensector gaat de parasitaire resistentie-ontwikkeling terugdringen. Ze wil dat doen door verbetering van de preventie en een meer innovatieve bestrijding van maagdwormen. Het moet uiteindelijk leiden tot een verminderd wormmiddelengebruik. Afgelopen jaar is een internetenquête uitgezet onder schapenhouders. Daarin hebben 450 schapenhouders aangegeven tegen welke knelpunten zij in de praktijk aanlopen bij de beheersing van wormbesmettingen op hun bedrijf, hoe ze wormbesmettingen nu in de hand proberen te houden en bestrijden en welke innovatieve oplossingsrichtingen ze als kansrijk zien. In deze flyer geven we een beknopte samenvatting van opvallende resultaten uit de internetenquête. Met dank aan alle schapenhouders die hebben bijgedragen aan dit nuttige inzicht!

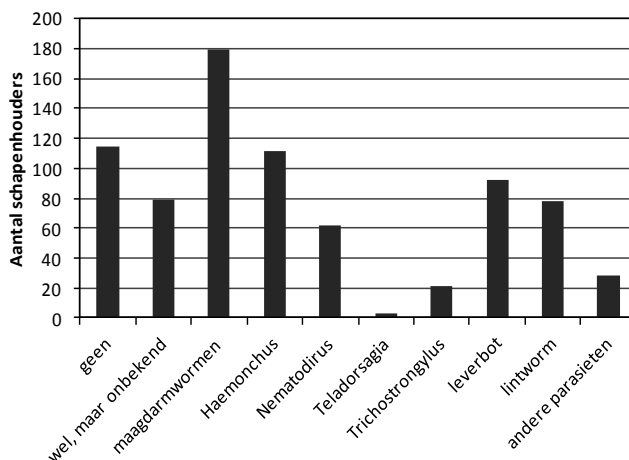
Wie hebben de enquête ingevuld?

In totaal hebben 450 schapenhouders bruikbare enquêtes ingevuld. Hiervan doet 46% aan vleeslamproductie, 20% aan weidelamproductie, 28% aan productie van fokooien, 8% aan landschapsbeheer, 2% houdt melkschapen en 43% heeft schapen voor de hobby. Verschillende bedrijven hebben meerdere productiedoelen. Van alle bedrijven geeft 29% aan schapen alleen te houden als hobby. Bedrijfsomvang van alle respondenten varieert van 2 tot 1250 ooien. Naast de meest voorkomende rassen Texelaar en Swifter worden vele andere rassen genoemd.

Wormproblemen

De meeste schapenhouders (74,4%) geven aan problemen te hebben met (maagdarm)wormen in het algemeen en *Haemonchus contortus* in het bijzonder (Figuur 1). *Haemonchus contortus* en *Nematodirus spp.* werden vaak onafhankelijk herkend van maagdwormen in het algemeen.

Figuur 1: Met welke wormsoorten heeft u problemen?

Twee andere opvallende zaken:

- 1) van de 115 schapenhouders die aangaven geen problemen te hebben met wormen, ontwormt ongeveer driekwart de ooien minimaal 1 keer en de lammeren meestal minimaal 2 keer;
- 2) hoewel lintwormen geen ziekte of groeiderving zouden moeten kunnen veroorzaken, geeft 17,3% van de schapenhouders aan problemen te ervaren met lintwormen. Dit zit vooral bij de landschapsbeheerders, die ongeveer 2x vaker aangeven lintworm als probleem te zien dan andere schapenhouders.

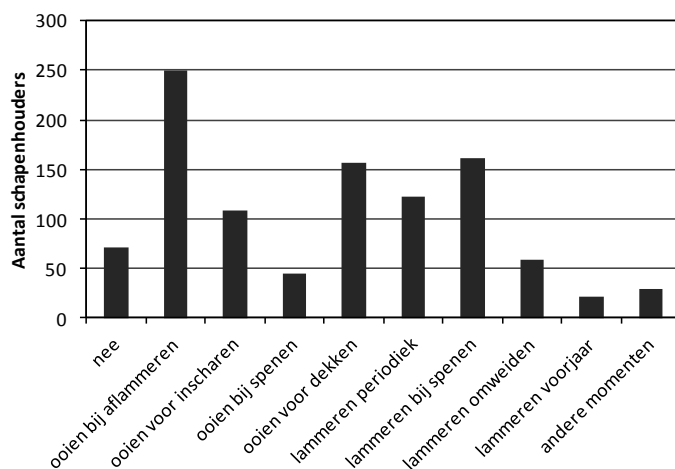
Hoewel bedrijven van klein tot groot wel aangeven wormproblemen te hebben, zijn het toch vooral de grotere bedrijven die de wormproblemen benoemen en ervaren.

Het gebruik van wormmiddelen

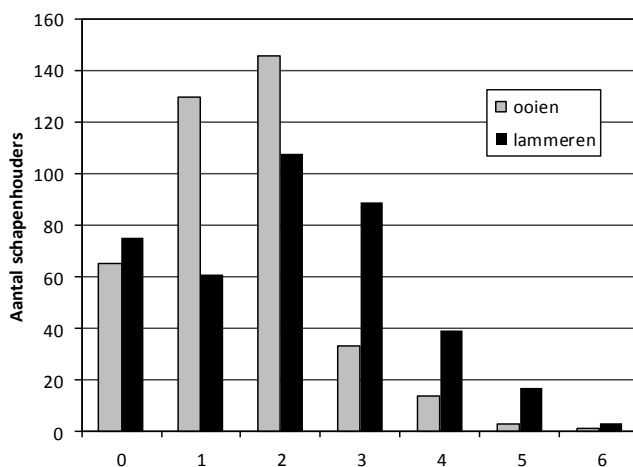
Gebruik van wormmiddelen

In Figuur 2 is te zien hoeveel schapenhouders op bepaalde vaste momenten ontwormen. Bijna 80% ontwormt de oaien bij aflammeren of voor inscharen. Dit komt overeen met wat vele jaren werd geadviseerd. Er worden wel verschillen tussen de verschillende typen bedrijven waargenomen. Ontwormen van de lammeren bij afspenen doet 30% van de hobbyhouders tegenover 40% van alle andere typen schapenhouders. Van de landschapsbeheerders ontwormt 62% de oaien bij of kort na aflammeren versus 78% van de niet-landschapsbeheerders. Vleeslamproducenten behandelen de oaien bij of kort na aflammeren vaker (82% versus 73%). Opvallend is ook dat veel (alle typen) schapenhouders de oaien voor het dekseizoen behandelen.

Figuur 2: Ontwormt u op vaste momenten?

Verreweg de meeste houders (circa 75%) behandelen altijd alle dieren in het koppel en houden dus geen rekening met het huidige advies om 2-5% van de dieren niet te behandelen. Van de kleine bedrijven (tot 32 oaien) houdt 19% rekening met het advies '2-5% niet behandelen', van de middelgrote bedrijven (33-99 oaien) 29% en van de grote bedrijven (100 of meer oaien) 34%.

Figuur 3: Hoe vaak heeft u ontwormd in 2013?

Figuur 3 laat zien hoe vaak oaien en lammeren in 2013 werden ontwormd. In totaal geven 64 schapenhouders (16%) aan in het geheel geen wormmiddel te hebben gebruikt in 2013. Veel schapenhouders (197) behandelen de oaien minstens 2x per jaar. Dat is 60% van de schapenhouders die aangeven de oaien te behandelen. Ook bij de lammeren blijkt dat een groot deel vaker dan 1x of zelfs vaker dan 2x wordt behandeld. Bij de oaien valt geen onderscheid te maken naar bedrijfsgrootte of wel of niet hobbyhouder zijn (d.w.z. < 32 schapen) wat betreft het aantal keer ontwormen. Er is wel een sterk significant verschil bij de lammeren. Meest opvallend is dat de grote bedrijven minder vaak 1 of 2x behandelen, maar vaker 3 of 4x behandelen dan de kleinere bedrijven. Hetzelfde beeld valt op te maken uit een vergelijking tussen hobbyhouders (< 32 schapen) en professionele (≥ 32 schapen) houders.

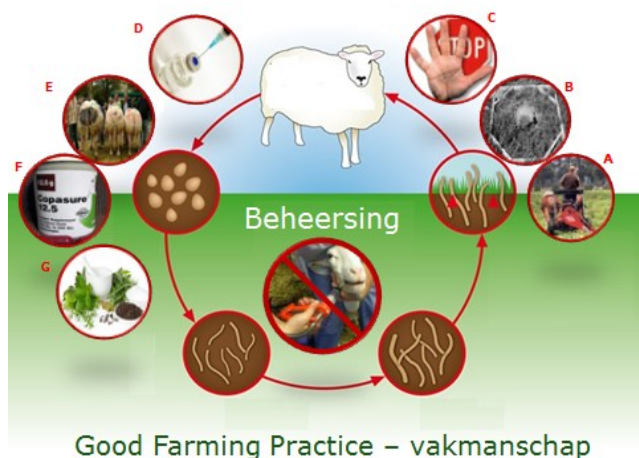
Van de 450 schapenhouders geven 147 (33%) aan te ontwormen na mestonderzoek. Daartegenover staat dat de helft (50%) geen mestonderzoek doet of laat uitvoeren. Ongeveer 14% van de geënquêteerde schapenhouders voert mestonderzoek op wormeieren zelf uit.

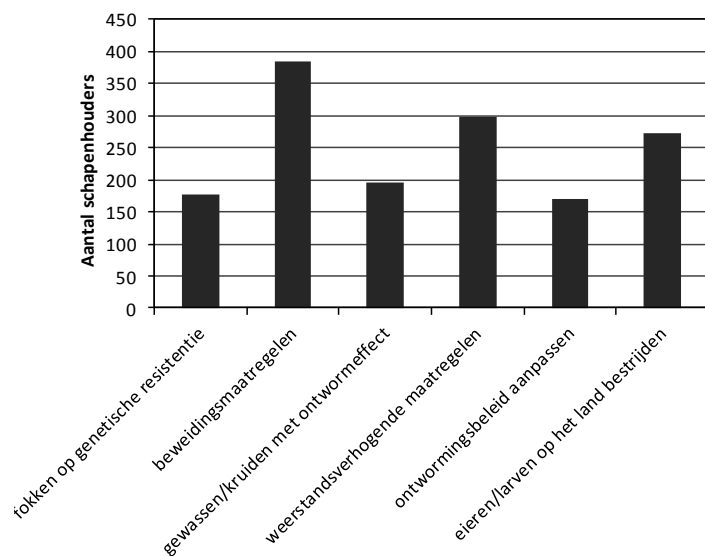
Knelpunten en oplossingsrichtingen

Knelpunten bij de wormbestrijding

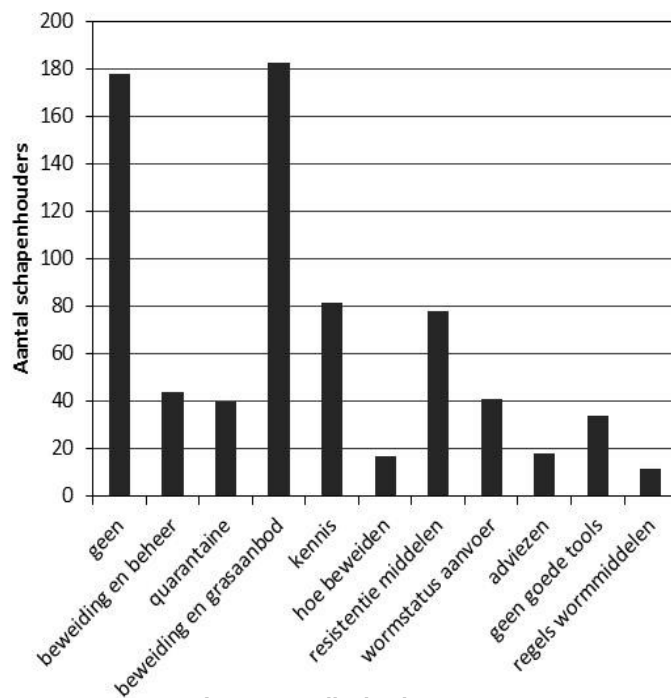
Veel schapenhouders (41%) geven aan zelf geen knelpunten te ervaren in de wormbestrijding (zie figuur 4). Van degenen die wel knelpunten ervaren, geven de meesten aan dat beweidingmaatregelen lastig zijn uit te voeren vanwege het grasaanbod en de grootte van de percelen. Het zijn vooral de grotere bedrijven die knelpunten aangeven. Gebrek aan kennis over hoe om te gaan met wormen wordt als een van de belangrijkste knelpunten ervaren.

Een integrale aanpak bekijkt meerdere oplossingsrichtingen

Figuur 5: Aan welk type oplossing denkt u voor uw bedrijf?

Figuur 4: Welke knelpunten ervaart u?

Mogelijke oplossingsrichtingen

Figuur 5 laat zien aan welke typen oplossingen voor de wormbestrijding de schapenhouder denkt. De meeste schapenhouders zien beweidingmaatregelen als meest voor de hand liggend, maar ook voor andere typen oplossingen staan veel schapenhouders open. Opvallend is, dat ongeveer 2 tot 3 keer meer schapenhouders aan de slag willen met fokken op genetische resistentie op basis van mestonderzoek op wormeieren dan met DNA-merkers. Binnen de categorie "gewassen/kruiden met ontwormeffect" zien schapenhouders mogelijkheden voor voedingssupplementen (59%) en voor het weiden op land met specifieke kruiden (36%) of met een specifiek voedergewas (19%).

Conclusies en vervolg

LIVESTOCK RESEARCH
WAGENINGEN UR

CENTRAL VETERINARY INSTITUTE
WAGENINGEN UR

Universiteit Utrecht
Faculteit Diergeneeskunde

Conclusies

- ❑ Ongeveer 75% van de schapenhouders signaleert problemen met maagdwormen bij hun schapen. Daarvan worden *Haemonchus contortus* en *Nematodirus battus* het vaakst herkend en aangevinkt als veroorzaker.
- ❑ Op veel bedrijven wordt op standaard momenten ontwormd, terwijl niet bekend is of het nodig is. Er wordt **regelmatig op onnodige momenten behandeld** (bijvoorbeeld oien voor het dekken).
- ❑ Op de helft van de schapenbedrijven lijkt het gebruik van wormmiddelen eenvoudig te kunnen worden verminderd. Dat geldt bijvoorbeeld voor behandelingen op onnodige momenten en voor het aantal behandelingen dat wordt uitgevoerd.
- ❑ Veel schapenhouders staan open voor verbetering van de wormbeheersing en -bestrijding. Als **belangrijkste knelpunten** noemt men:
 - De beweiding, waarbij vooral de afhankelijkheid van het grasaanbod en de grootte van percelen als obstakel worden gezien.
 - Geen inzicht in welke middelen (nog) wel en niet meer werken tegen welke wormsoort.
 - Een tekort aan kennis over de besmettingsdynamiek op het eigen bedrijf (hoe maagdwormen leven, de relatie met besmetting van percelen); inzicht in beheersing en bestrijding 'op maat' voor het bedrijf; en een juiste en verantwoorde inzet van ontwormingsmiddelen.
 - In mindere mate worden als knelpunten genoemd: de onbekende wormstatus van aangevoerde dieren en het in quarantaine houden van aangevoerde dieren.
- ❑ Een belangrijk deel van de schapenhouders (circa 70%) geeft aan behoefte te hebben aan ondersteuning en/of speciale tools voor de beheersing van wormproblemen.
- ❑ Het zelf kunnen tellen van wormeieren in de mest en het kunnen interpreteren van die data wordt als waardevol en mogelijke oplossing ervaren.
- ❑ 10 tot 20% van de respondenten zegt ook behoefte te hebben aan ondersteuning in de vorm van een wormenwijzer of andere voorspeller van risico's - werken met een Famacha-kaart - leren in studieclubverband - werken met een gewichtenkaart - en het hebben van een bedrijfsanalysetool gericht op maagdwormen.

Vervolg

Mede op basis van de enquêteresultaten gaan we in een veldonderzoek met een aantal schapenbedrijven aanpassingen en verbeteringen van de wormbeheersing en -bestrijding evalueren. Daarbij is het belangrijk dat het niet alleen gaat om kennisontwikkeling, maar ook om te zorgen dat bestaande en ontwikkelde kennis op een effectieve manier bij schapenhouders en erfbetreders zoals de dierenarts terecht komt. Zodat bestaande kennis ook echt wordt benut in de praktijk!

Tot slot

Deze brochure is tot stand gekomen met financiering van het ministerie van Economische Zaken en het Productschap voor Vee en Vlees in het kader van de publiek-private samenwerking op het gebied van kleine herkauwers binnen topsector Agri&Food (PPS KH).

Het vormt de populaire samenvatting van een internetenquête naar knelpunten in de beheersing van maagdwormen door schapenhouders. Een uitgebreide rapportage van de bevindingen wordt begin 2015 gepubliceerd.

De auteurs danken Berdien van Everdingen van ZLTO voor haar waardevolle adviezen bij het totstandkomen van de brochure.

Foto's: Wageningen UR